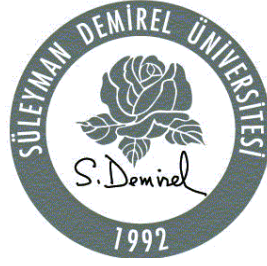

ISSN 1300-9672

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

**Review of the Faculty of Divinity
University of Süleyman Demirel**

H a k e m l i D e r g i

(Refereed Journal)

Yıl (Year): 2006/1

Sayı (Number): 16

Derginin Sahibi (Owner of the Journal)

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU (Dekan)

Derginin Editörü (Editor-in-Chief of the Journal)

Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

Editör Yardımcıları (Assistant Editors)

Yrd. Doç. Dr. Bilal GÖKKIR

Yrd. Doç. Dr. İ. Latif HACINEBİOĞLU

Fakülte Yayın Kurulu (Faculty Editorial Board)

Yrd. Doç. Dr. Haluk SONGUR

Yrd. Doç. Dr. Ramazan UÇAR

Yrd. Doç. Dr. Galip TÜRCAN

Yrd. Doç. Dr. Nevin KARABELA

Yrd. Doç. Dr. Nuri TUĞLU

Yrd. Doç. Dr. Bahattin YAMAN

Yrd. Doç. Dr. İshak ÖZGEL

Arş. Gör. Dr. Nejdet DURAK

Dizgi (Composition)

SDÜ İlahiyat Fakültesi

Kapak (Cover)

SDÜ Basın ve Halkla İlişkiler

Baskı (Print)

Ali ÇOLAK

SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi hakemli bir dergidir ve yılda iki defa yayımlanır. Dergi, *MLA Directory of Periodicals* ile *MLA Master List of Periodicals*'a kayıtlı olup, *MLA International Bibliography* adlı uluslararası indeks tarafından taranmaktadır.

Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan makale ve yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

©İlahiyat Fakültesi Isparta-2006

İsteme Adresi (Communication Adress)

SDÜ İlahiyat Fakültesi 32260 ISPARTA

Tlf: 0 246 237 10 61 Fax: 0 246 237 10 58

MÂTÜRÎDÎ'NİN KUR'ÂN'DA YER ALAN RUH KAVRAMINA YÜKLEDİĞİ ANLAMLAR

Musa KOÇAR*

ÖZET

Bu çalışmada, din geleneğinde oluşup şekillenen ruh anlayışları değil, Kur'ân'da gerek müstakil olarak, gerekse farklı terkiplerle ifade edilen ruh kavramına Mâtürîdî'nin getirdiği yorumlar ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Mâtürîdî, ruh, vahiy, melek.

ABSTRACT

The Explanations of Maturidi on the Concept of Spirit in the Quran

In this study, the explanations made by Maturidi on the concept of spirit are explored. The aim of article is not to explain the views of spirit formed in the Muslim religious tradition in the past, but rather to deal with the concept of spirit as stated in the Qur'an either separately or together with various different terms.

Key Words: The Qur'an, Maturidi, spirit, revelation, angel.

Giriş

Ruhun varlığı ve mahiyetiyle ilgili konuların din ve felsefe geleneğinde en fazla tartışılan hususların arasında yer aldığı ve konunun zaman zaman medyanın da gündemine geldiği ve konuyla ilgili farklı yaklaşımların sergilendiği görülmektedir. Çeşitli din, felsefe ve kültürlerde oluşan ruh anlayışları İslâm dünyasında da etkili olmuş, bu görüşlerden bir kısmı kabul edilip benimsenirken bir kısmı da eleştirilmiştir.

Ancak bu kavramın ne anlama geldiği ve bu anlamın meşruiyeti her zaman söz konusu edilmiştir. Gözle görülemeyen bir varlık türü olan ruhla ilgili sağlıklı bir yorum yapabilmek için ise, onun öncelikli olarak Kur'ân'a dayalı olarak temellendirilmesi bir zorunluluktur.

---

* Doç. Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Yukarıda zikredilen zorunluluktan hareket ederek, Ehl-i sünnet kelâmında aklî düşüncenin önderlerinden biri olan ve eserlerinde aklî ve felsefî yorumlara fazlaca önem veren Mâtürîdî'nin (ö. 333/944), Kur'ân'daki ruhla ilgili kavramlara getirdiği yorumları ortaya koymanın, söz konusu problemin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmamızda, Kur'ân'da yer alan ruh kavramlarına Mâtürîdî'nin yüklediği anlamlar iki ana başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle onun, ruha vahiy çerçevesinde yüklediği anlamları analiz edelim.

1. Vahiy ve Onun Anlam Yörüngesindeki Bazı Kavramlarla İlgili Olanlar

Kur'ân'da er-rûh, rûh, rûhî, rûhinâ, rûhihî, rûhu'l-kudüs, rûhu'l-emîn şekillerinde olmak üzere yirmi bir ayette geçen ve farklı anlamlarda kullanılan¹ ruh kelimesi, pek çok ayette vahiy ve onun anlam yörüngesinde bulunan kavramları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bunlardan biri de Rûhu'l-kudüs'tür.²

Kur'ân'da Hz. Musa'ya ilâhî kelâmın bahşedildiği ve Hz. İsa'nın da Rûhu'l-kudüs ile güçlendirildiğini ifade eden ayette³ geçen Rûhu'l-kudüs hakkında farklı görüşlerin ileri sürüldüğünü ve Cebrail anlamına geldiğini belirten Mâtürîdî, söz konusu kelimenin aslının kuddûs olduğunu, kelimedeki vâvın atılarak kudüs şekline dönüştüğünü kaydeder. Müellif, kuddûs isminin vahiyle olan ilişkisine

¹ bk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l- Kur'âni'l-Kerîm*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1986, s. 326.

² Kur'ân'da vahiyyle ilgili müstakil bir çalışma yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdülgaffar Aslan, *Kur'ân'da Vahiy*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2000, s. 145-226.

³ Ayetin tamamı şöyledir: “Biz Mûsa'ya ilâhî kelâmı bahşettik ve birbiri ardınca O'nu izleyen elçiler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da hakikatin tüm kanıtlarını (el-beyyinât) vahiyettik ve O'nu Rûhu'l-kudüs ile güçlendirdik. Ne zaman bir elçi hoşunuza gitmeyen bir şey getirdiyse küstahlıkla haddi aşarak bir kısmını öldürdünüz ve diğerlerini yalanladınız, öyle değil mi?” el-Bakara 2/87. Mâtürîdî, peygamberlerden bir kısmına diğerlerinden fazla meziyetler bahşedildiğini, içlerinden bazılarıyla Allah'ın konuştuğunu bir kısmının da daha üst derecelere yükseltildiğini ve Hz. İsa'nın da Rûhu'l-kudüs ile güçlendirildiğini belirten ayetin (el-Bakara 2/253) yorumunda Bakara suresinin 87. ayetinde tekrarlanan aynı ifadeye göndermede bulunarak farklı herhangi bir açıklama getirmemektedir. bk. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, (nşr. Fatıma Yusuf el-Hamîmî), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2004, I, 212.

işaret ederek Cebrail'in getirdiği vahye şeytanın yaklaşmadığını ve vahyin şeytanın etkisinden korunduğunu vurgular.⁴ Buna göre Hz. İsa'nın Rûhu'l-kudüs ile desteklenmesi Cebrail, yani vahiyle desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Öte yandan söz konusu ayette geçen rûhun, rûhullah anlamında olduğu yönünde bir görüşün bulunduğunu belirten Mâtürîdî, rûhun Hz. İsa'ya nispet edilmesinin onu tazim, yani yüceltmek için kullanıldığını belirtir. Nitekim aynı amaçla Hz. Musa kelîmullah, Hz. İbrahim de halilullah şeklinde nitelenmiştir.⁵

Mâtürîdî'ye göre, Rûhu'l-kudüs'ün iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirildiğini belirten ayette⁶ geçen Rûhu'l-kudüs, Cebrail anlamına gelmektedir. Müellif, gelen vahyin uydurma olmadığını, aksine onu vahiy meleği olan Cebrail'in Allah'tan getirdiğini ifade etmektedir.⁷

Rûh kelimesi bir ayette⁸ Hz. Peygamber'le ilgili olarak Rûhu'l-emîn terkihiyle de geçmektedir. Mâtürîdî'ye göre, söz konusu ayette geçen Rûhu'l-emîn ile kastedilen Cebrail olup, Kur'ân, Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'in kalbine ilka edilmiştir.⁹

Rûhun vahiy anlamında kullanıldığı bir ayette de Allah'ın, melekleri kullarından dilediği kimseye kendinden bir vahiy ile gönderdiği ifade edilmektedir.¹⁰ Mâtürîdî, bazı bilginlerin ayette geçen rûh ile kastedilen şeyin, Allah'ın peygamberlerine indirdiği vahiy olduğu yönündeki görüşlerini nakletmektedir. Müellife göre rûh

⁴ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, I, 69-70. Mâtürîdî, Hz. İsa'nın Rûhu'l-kudüs ile desteklendiğini ve bu sayede hem beşikte hem de yetişkin çağında insanlarla konuştuğunu belirten ayette (el-Mâide 5/110) geçen Rûhu'l-kudüs ile kastedilen şeyin yine Cebrail olduğunu belirtir. bk. *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, II, 90.

⁵ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, I, 70.

⁶ Ayetin tamamı şöyledir: “De ki; Onu, Rûhu'l-kudüs, iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi.” en-Nahl 16/102.

⁷ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, III, 121.

⁸ Ayetin tamamı şöyledir: “İmdi, şüphesiz, bu (ilâhî mesaj) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir; onunla, mutlak güvenilirlik derecesinde olan vahiy (er-Rûhu'l-emîn) inmiştir senin kalbine, ki (ey Muhammed, onunla) uyarın kimselerden biri olasın (ve çevrendekileri) apaçık Arap diliyle (uyararın)”. eş-Şuarâ 26/192-195.

⁹ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, III, 541.

¹⁰ Ayetin tamamı şöyledir: “Allah, melekleri, kullarından dilediği kimseye kendinden bir vahiy ile (bi'r-rûh), “Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarını) uyarın ve benden sakının.” diye gönderir.” en-Nahl 16/2.

aynı zamanda Allah'ın rahmet ettiği kimselerin kurtuluşuna ve hidayetine vesile olan rahmet anlamına da gelir. Mâtürîdî bu görüşe, “(Resûlüm!) Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”¹¹ manasındaki ayeti delil olarak gösterir. Öte yandan Mâtürîdî, bedenlere hayat veren şeyin ruh olarak isimlendirildiği gibi, risalet ve nübüvveteye de dine hayat veren şey anlamında rûh nitelemesinin yapıldığını nakleder.¹² Mâtürîdî'nin bu açıklamalarına göre rûh, Cebrail anlamına geldiği gibi, bedenlere hayat veren şey, yani can anlamına da gelmektedir.

Mâtürîdî, Hz. Peygamber'e ruh hakkında sorulan soruya onun, Rabbin emrinden olduğunu ve bu konuda onlara çok az bilgi verildiğini ifade eden ayette¹³ geçen rûhla ilgili olarak farklı görüşlerin bulunduğunu, Mu'tezile bilginlerinden Ebû Bekir Esam'ın (ö. 200/816) burada geçen rûh ile kastedilen şeyin Kur'ân olduğunu ve görüşünü temellendirmek için de “Allah, melekleri, kullarından dilediği kimseye kendinden bir vahiy ile (bi'r-rûh), ‘Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden sakının.’ diye gönderir.”¹⁴, “İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı (Rûhan min emrinâ) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kur'ân'ı) kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erıştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermekteisin.”¹⁵ anlamındaki ayetleri delil olarak gösterdiğini nakleder.

Buna göre “kuli'r-rûhu min emri rabbî” ifadesi, “min tedbîri rabbî” anlamına gelmekte ve yine Kur'ân kastedilerek, şayet bütün yaratılmışlar bir araya gelseler bile onun bir benzerini ortaya koyamayacakları dile getirilmektedir.¹⁶

Ebû Bekir Esam tarafından dile getirilen görüşleri kabul ettiği anlaşılan Mâtürîdî, “onlar, Kur'ân'ı kabul etmedikleri halde niçin Kur'ân'ı sormuş olsunlar?” şeklinde bir sorunun sorulması halinde bu soruya, “Onlar bir de şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber ki, (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor! Ona, kendisiyle birlikte

---

¹¹ el-Enbiyâ 21/107.

¹² Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, III, 69.

¹³ Ayetin tamamı şöyledir: “Sana rûh hakkında soru soruyorlar. De ki: Rûh, Rabbinin buyruğuyla (cereyan etmekte)dir; ve (ey insanlar, siz bunun mahiyetini anlayamazsınız, çünkü) bu konuda size pek az bilgi verilmiştir.” el-İsrâ 17/85.

¹⁴ en-Nahl 16/2.

¹⁵ eş-Şûrâ 42/52.

¹⁶ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, III, 189.

uyarıcı olarak bulunan bir melek indirilmeli değil miydi?”¹⁷ anlamındaki ayette ifade edildiği gibi, onların Hz. Peygamber’e verilen şeyi, yani Kur’ân’ı rûh olarak isimlendirmelerini örnek olarak göstererek cevap verilebileceğini belirtir.

Zira onlar Hz. Peygamber’in resul olduğunu kabul etmemekle birlikte, onun yanında bulunanın resul olabileceği zannıyla o şeyi resul olarak isimlendirmişler, yemek yiyenin hangisi olduğunu sormuşlardır. Buna göre, onların rûhla ilgili sordukları şey, bedenleri yok olmaktan koruyan hayat olup, kim ona tutunursa sapkınlıktan ve yok olmaktan kurtulur. Mâtürîdî’nin rûhu burada “hayâtü’l-ebdân” şeklinde tanımlamasının mecazî olduğu ve bununla vahiy kastettiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında müellife göre, ayette rûhun Rabbin emrinden olduğunun belirtilmesinden, vahiy kastedilerek, “Rabbin emriyle inmesi” anlamına gelmektedir.¹⁸

Mâtürîdî, İbn Abbas’ın, “*De ki, ruh Rabbin emrindedir.*” ayetinin, Rabbin yaratması (min halki rabbî) anlamında olduğu ve “bütün mahlûkât bir araya gelseler onun benzerini meydana getiremezler”, şeklinde açıkladığını nakleder.¹⁹ İbn Abbas’ın yorumu açısından da ruhun, vahiy veya Kur’ân manasına geldiği görülmektedir.

Mâtürîdî, bazı bilginlerin, ruhun, “*O gece, melekler ve Rûh, her iş hakkında birtakım emirler alarak Rablerinin izniyle yere iner.*”²⁰ ayetinde belirtildiği gibi, melek anlamına geldiği; bazı bilginlerin ise, söz konusu ruhun, bilinen ruh, yani bedenlerin hayatı (can) anlamına geldiği ve insanların onu idrak edemeyeceği gerekçesiyle mezkur ayetteki ruhla ilgili soruya cevap verilmediği ve cevabın Allah’a havale edildiği yönündeki görüşlerini nakleder.²¹

Ebû Yusuf’un, mezkur ayetteki ruhla ilgili soruya açıklayıcı bir cevabın verilmediği gerekçesiyle bu tür konulara girmekten kaçındığını, zira idrak edilemeyen bir şey hakkında araştırma yapmanın insanı ancak şaşkınlık ve sapkınlığa sevkedeceği, Câfer b. Harb’in ise, bu tür konularda görüş beyan etmenin yasaklanmadığı yönündeki görüşlerini nakleden Mâtürîdî, rûhun mahiyetinin bilinemeyeceği kanaatini taşımaktadır.²²

---

¹⁷ el-Furkan 25/7.

¹⁸ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 189.

¹⁹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 189.

²⁰ el-Kadr 97/4.

²¹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 189.

²² bk. Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 189-190.

Allah'ın kendi iradesiyle kullarından dilediğine rûh indirdiğini belirten ayette²³ geçen ruhla ilgili olarak farklı görüşlerin ileri sürüldüğünü belirten Mâtürîdî'ye göre, bu fikirlerden ilki, “İmdi, şüphesiz, bu (ilâhî mesaj) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir; onunla, mutlak güvenilirlik derecesinde olan vahiy (Rûhu'l-emîn) inmiştir senin kalbine, ki (ey Muhammed, onunla) uyarıcı kimselerden biri olasın.”²⁴ anlamındaki ayetlerde belirtildiği gibi ruh, Cebrail olup o, vahyi ve nübüvveti Allah'ın dilediği kullarına indirir. Diğer görüşe göre ise, ruhtan kastedilen şey, vahiy ve risalet olup, Allah onu kulları içinden seçtiği kimselere indirir.²⁵

Ruh kelimesi bir ayette Hz. Peygamber'e Kur'ân'ın vahyedilmesiyle (Rûhan min emrinâ) ilgili olarak da geçmektedir.²⁶ Mâtürîdî'ye göre, bu ayetteki ruh ifadesi vahiy anlamına gelmekte olup, “senden önceki peygamberlere nasıl vahyedildiyse sana da bu şekilde vahyettik” manasını taşımaktadır. Mâtürîdî, “Ruhan min emrinâ” ibaresine, Allah'ın emriyle gönderilen Cebrail; “sana emrimizle bir emir vahyettik”; Hz. Peygamber'e gönderilen kitap anlamlarının da verildiğini, esasen kitabın ruh olarak isimlendirildiğini ve böylece onunla dine hayat verildiğini (hayâtü'd-dîn) ve onunla da bedenlere hayat lütfedildiğini ve bu hayatın da “zikir ve şeref” anlamlarını taşıdığını belirterek bu görüşe, Allah yolunda öldürülenlerin ölü sanılmamasını, aksine onların diri olduğunu ifade eden ayeti²⁷ delil olarak göstermektedir.²⁸

Mâtürîdî'nin hayatı zikir ile nitelendirmesi, zikrin kitap anlamına gelmesinden dolayı olmalıdır. Şeref anlamı konusunda ise müellif, hayatı, bir varlığı diğerlerine göre daha yüce ve şerefli olma durumu ile açıklamaktadır. Çünkü Allah, Kur'ân'da yeryüzünü hayatla nitelendirmiştir. Bunun sebebi ise Allah'ın, yeryüzünde bitki bitirmesiyle yeryüzünün, diğer varlıklara göre derecesinin daha yüce olduğunu bildirmek istemesidir. Yine Kur'ân'da yüksek

²³ Ayetin tamamı şöyledir: “O, bütün (varlık) derecelerinin en yücesi olarak kudret tahtına kurulmuştur. O, kendi iradesiyle kullarından dilediğine vahiy (er-Rûh) indirir ki (bütün insanları) O'na kavuşacakları gün(ün gelip çatacağı) konusunda uyarısın.” Gâfir 40/15.

²⁴ eş-Şuarâ 26/192-194.

²⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, IV, 335.

²⁶ Ayetin tamamı şöyledir: “İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı (Rûhan min emrinâ) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kur'ân'ı) kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” eş-Şûrâ 42/52.

²⁷ bk. Âl-i İmrân 3/169.

²⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, IV, 418.

derecelerinden dolayı şehitlerin canlı olarak nitelendirilmesi ve derecelerinin yüksek oluşundan dolayı inananların canlı, inanmayanların da ölü olarak tanımlanması, hayatla vasfolunan her varlığın derecesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Allah'ı Hay olarak isimlendirmenin bir anlamı da O'nun yücelik ve büyüklüğünü ifade etmesidir.²⁹

Rûhun ve meleklerin saf saf sıralandığı gün, Rahmân'ın izin verdikleri dışında hiç kimsenin konuşmayacağı ve konuşanın da doğruyu söyleyeceği³⁰ anlamındaki ayette geçen ruh hakkında farklı görüşlerin bulunduğunu belirten Mâtürîdî'ye göre bunlardan ilki Cebrail, ikincisi Müslümanların ruhlarıdır ki, insanlar onları göremezler fakat onlar melekleri görürler. Öte yandan müellife göre, söz konusu ruhla kastedilen şeyin, “Allah, melekleri, kullarından dilediği kimseye kendinden bir vahiy ile (bi'r-rûh), ‘Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden sakının.’ diye gönderir.”³¹ anlamındaki ayette ifade edildiği gibi, semavî kitaplar olması mümkündür. Ayrıca bazıları da, “Sana rûh hakkında soru soruyorlar. De ki: Rûh, Rabbinin buyruğuyla (cereyan etmekte)dir ve (ey insanlar, siz bunun mahiyetini anlayamazsınız, çünkü) bu konuda size pek az bilgi verilmiştir.”³² manasındaki ayette belirtildiği gibi, ruhun, gizli ve bilinmeyen konulardan olduğunu ve onun hakkında bir yorum yapılamayacağını ileri sürmüşlerdir.³³

Mâtürîdî, “O gece, melekler ve Rûh, her iş hakkında birtakım emirler alarak Rablerinin izniyle yere iner.”³⁴ anlamındaki ayette geçen ruhla ilgili olarak farklı görüşleri sıralar. Bunlardan ilkinde göre buradaki ruh, Cebrail'dir. Diğer bir görüşe göre ise, insanların işleriyle görevlendirilmiş varlıklar, yani müvekkel meleklerdir. Ayrıca müellife göre, mezkur ayette geçen ruhla kastedilen şeyin rahmet olması mümkündür. Zira melekler o gecede Allah'ın rahmet ve bereketini mahlukata indirirler.³⁵

Mâtürîdî, Kur'ân'da, Allah'ın, kalplerine imanı nakşettiği ve katından bir rûh ile güçlendirdiği kimseleri cennetine kabul edeceğini

²⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, I, 213, 245.

³⁰ en-Nebe' 78/38.

³¹ en-Nahl 16/2.

³² el-İsrâ 17/85.

³³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, V, 371.

³⁴ el-Kadr 97/4.

³⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, V, 496. Mâtürîdî'nin, “Melekler ve Rûh, oraya, miktarı (dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.” el-Meâric 70/4 anlamındaki ayette geçen rûhla ilgili herhangi bir yorum yapmadığı görülmektedir. bk. Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, V, 247-248.

ifade eden ayetteki³⁶ “ve eyyedehum bi rûhin minhü” (katından bir rûh ile güçlendirdiği kimseler) ifadesi hakkında farklı görüşlerin bulunduğunu nakleder. Bu görüşlerden ilkinde göre söz konusu ifade, “Allah, iman edenleri dünya hayatında da ahirette de değişmeyen sözle sağlam yolda yürütür...”³⁷, “Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi? Güzel bir sözü: kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti).”³⁸ anlamındaki ayetlerde görüldüğü gibi, “Allah onları, kalplerinde sabit bulunan iman nuru ile güçlendirmiş, müminleri iman üzere sabit kılmıştır.” anlamına gelmektedir. Diğer bir görüş ise, söz konusu ifadenin “Allah’tan bir rahmet ile” (bi rahmetin minhu) anlamına geldiği yönündedir.³⁹

2. Ruhun Üflenmesiyle İlgili Olanlar

Ruh kelimesi bazı ayetlerde Hz. Âdem’in yaratılışı ve Hz. İsa’nın babasız dünyaya gelişiyle ilgili olarak da geçmektedir.

Hz. Âdem’in yaratılışını anlatan bazı ayetlerde Allah’ın ona ruhundan üflediği belirtilmektedir.⁴⁰ Mâtürîdî’ye göre ayette Allah’ın ruhundan üflemesi hayat/can anlamına gelmektedir ki, Allah onunla mahlukata hayat/can vermiştir. Müellifin ayette geçen nefeha/üfledi ifadesine halaka/yarattı anlamını verdiği görülmektedir.⁴¹

---

³⁶ Ayetin tamamı şöyledir: “Allah’a ve âhiret gününe (gerçekten) inanan, ama (aynı zamanda) –babaları, oğulları, kardeşleri yahut (öteki) akrabaları bile olsa- Allah’a ve elçisine karşı çıkanları seven bir toplum göremezsin. (Gerçek müminlere gelince) Allah’ın kalplerine imanı nakşettiği ve katından bir rûh (rûhun minhu) ile güçlendirdiği kimseler onlardır ve (günü gelince) Allah onları içlerinden ırmaklar akan hasbahçelere kalıcı olarak kabul edecektir. Allah onlardan hoşnuttur ve onlar da Allah’tan. İşte onlar Allah’tan yana olanlardır. İşte onlar, Allah’tan yana olanlar, mutluluğa ulaşacaklardır!” el-Mücâdele 58/22.

³⁷ İbrahim 14/27.

³⁸ İbrahim 14/24.

³⁹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, V, 81.

⁴⁰ Ayetin tamamı şöyledir: “Ve hani, Rabbin meleklere: “Haberiniz olsun, Ben biçim verilebilir özlü kara balçıktan bir ölümlü varlık yaratacağım” demişti, “Ona belirli bir biçim verip de ruhumdan üflediğim zaman onun önünde yere kapanın.” el-Hicr 15/28-29.

⁴¹ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 48.

Hız. Âdem'in yaratılışını anlatan ve Allah'ın kendi ruhundan ona üflediğini belirten başka ayetler de bulunmaktadır.⁴² Mâtürîdî'ye göre söz konusu ayette geçen ruhun Allah'ın zâtına nispet edilmesi, O'nun yarattığı varlıklardan herhangi birinin Allah'a nispet edilmesi gibidir. Bu durumda ruh, Allah'ın yarattığı diğer varlıklar gibi, O'nun yarattığı bir varlık anlamını taşımaktadır.⁴³

Mâtürîdî'ye göre, başka bir ayette⁴⁴ geçen, kendi ruhundan üflediği ibaresi, Allah'ın, insanda ruhu var etmesi ve söz konusu üflemeyle ruhun bedene yayılması anlamına gelmektedir ki, müellif bu üflemeyle ilgi kurarak ruhu, rüzgâr, koku, merhamet, kuvvet ve hakimiyyet anlamlarına gelen rîh kelimesi ile de ifade etmektedir.⁴⁵

Rûh, Kur'ân'da, Hz. Meryem'e gönderilen ve ona eli yüzü düzgün bir insan şeklinde görünen varlık hakkında da kullanılmaktadır.⁴⁶ Mâtürîdî, Übey b. Ka'b'ın ayette geçen ruhu, Hz. İsa'nın ruhu şeklinde anladığını ve Allah'ın onu Hz. Meryem'e insan şeklinde gönderdiği; bazılarının da söz konusu ruh ile Cebrail'in kastedildiği, zira bazı ayetlerde Cebrail'in ruh şeklinde isimlendirildiği yönündeki görüşlerini nakletmektedir.⁴⁷

Allah'ın kendi ruhundan üflediği belirtilen bir diğer kişi de Hz. Meryem olup, Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişini anlatır.⁴⁸ Mâtürîdî, söz konusu ayete geçen ruhun üflenmesi olayının bazı tevil ehline, Cebrail'in Hz. Meryem'e geldiği ve onun ceyb'ine (yaka, cep), yani fercine üflediği şeklinde yorumladıklarını, ancak ayette böyle bir ifadenin açıkça yer almaması ve bu olayın tam olarak ispat

⁴² Ayetin tamamı şöyledir: “(Nitekim) o zaman, Rabbin meleklere demişti: “Ben balçıktan bir insan yaratacağım; ona en uygun biçimi verip kendi ruhumdan üflediğim zaman onun önünde yere kapanın.” Sâd 38/71-72.

⁴³ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, IV 284.

⁴⁴ Konuyla ilgili ayetlerin tamamı şöyledir: “O, yarattığı her şeyi en mükemmel şekilde yapandır. Nitekim Allah, insanın yaratılışını balçıktan başlatır; sonra basit bir sıvı özünden soyunu sürdürür; sonra ona (yaratılış) amacına uygun bir şekil verip kendi ruhundan üfler ve (böylece, ey insanoğlu) sizi hem iştme ve görme (melekeleri) hem de düşünce ve duygularla donatır: (Buna rağmen) ne kadar az şükrediyorsunuz!” es-Secde 32/7-9.

⁴⁵ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, IV, 87.

⁴⁶ Ayetin tamamı şöyledir: “Meryem kendini onlardan uzak tutuyordu. Bu durumdayken biz ona Rûhumuzu gönderdik de o, kendisine eli yüzü düzgün bir insan kılığında göründü.” Meryem 19/17.

⁴⁷ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, III, 261.

⁴⁸ Ayetin tamamı şöyledir: “İrzini iffetle korumuş olanı (Meryem'i de) an. Biz, ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu, cümle âlem için bir ibret kıldık.” el-Enbiyâ 21/91.

edilememesi nedeniyle mezkur ifadeye böyle bir anlam verilmesinin doğru olmadığını belirtmektedir.

Müellife göre, Hz. Meryem için ifade edilen “Ona ruhumuzdan üfledik” ibaresi Hz. Âdem için kullanılan “Ona ruhumdan üfledim”⁴⁹ anlamındaki ayete benzemektedir ki bunun anlamı, “onu ruhumdan meydana getirdim (enşe’tü)”dir. Zira ayette geçen üfleme olayının, Cebrail’in ona üflemesi şeklinde olduğu yönündeki görüş kabul görmemiştir. Bu açıklamalardan sonra Mâtürîdî, “ona ruhumuzdan üfledik” ibaresinin “onu ruhumuzdan meydana getirdik” anlamına geldiği kanaatini taşımaktadır ki bu yorum aynı zamanda Hz. İsa’nın Hz. Meryem’deki yaratılma olayını ifade etmektedir.⁵⁰

Nitekim Mâtürîdî, Tahrîm suresinde tekrarlanan “ona ruhumuzdan üfledik” (fe nefehnâ fîhi min rûhinâ)⁵¹, ibaresini “onda, suretlere ve bedenlere canlılık özelliği kazandıran şeyi yarattık” şeklinde yorumlamaktadır. Müellife göre, ayette geçen “fîhi” ifadesi, Enbiya suresinde yer alan ayetteki “fîhâ”⁵² gibi olup Hz. Meryem’in fercini ifade etmektedir. Buna göre “ona ruhumuzdan üfledik” anlamındaki ayet, Hz. İsa’da veya onun zâtında “nefesi” yarattık manasına gelir⁵³ ki, bunun da insandaki canlılık alameti olan nefes alıp vermeyi ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Mâtürîdî’ye göre, ruhun yaratılmasının (halk), ruhun üflenmesi (nefh) ile ifade edilmesi veya ona benzetilmesinin amacı, ruh yaratılınca -rüzgâr veya kokunun etrafa yayılması gibi- onun bedene yayıldığı veya bu yayılmanın hızlı bir şekilde gerçekleştiğini göstermek içindir.⁵⁴ Mâtürîdî’nin bu ifadelerinden, geleneksel anlayıştaki ruhun, ruhlar âleminde yaratılıp daha sonra tek tek anne rahmindeki bebeklere gönderilmediği, aksine ruhun anne rahminde meydana gelen bebekte yaratıldığı ve yaratılan şeyin de “canlı insan” olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. İsa’nın babasız olarak meydana gelişini anlatan başka ayetlerde onun Hz. Meryem’e ilkâ edilen kelime ve ondan bir ruh (rûhun minhu) olduğu belirtilmektedir.⁵⁵ Mâtürîdî, Hz. Meryem’e ilka

⁴⁹ el-Hicr 15/29.

⁵⁰ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, III, 345.

⁵¹ Ayetin tamamı şöyledir: “İrzini korumuş olan, İmran kızı Meryem’i de Allah örnek gösterdi. Biz, ona rûhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itâat edenlerdendi.” et-Tahrîm 66/12.

⁵² bk. el-Enbiyâ 21/91.

⁵³ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, V, 185.

⁵⁴ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, V, 186.

⁵⁵ Ayetin tamamı şöyledir: “Ey Ehl-i kitap! Dininiz(in temeli olan hakikat)in sınırlarını aşmayın ve Allah hakkında yalnız hakikati söyleyin! Meryem oğlu

edilen kelime hakkındaki görüşleri şöyle sıralar: Bunlardan ilkinde göre söz konusu kelime Âl-i İmrân⁵⁶ ve Meryem⁵⁷ surelerinde ifade edilen “kûn” (ol) emridir. Fakat diğer varlıkların tamamı Hz. İsa'nın doğumu gibi “kûn fe yekûn” emri ile meydana gelmemiş, bu olay Hz. İsa'ya özel kılınmıştır. Müellife göre söz konusu kelimenin hangi kelime ve mahiyetinin ne olduğu bilinemez. Hz. İsa ile ilgili ayette geçen “rûhun minhu” ifadesi ise “Biz, ona rûhumuzdan üfledik.”⁵⁸ anlamındaki ayette görüldüğü gibi, kendisiyle ölüleri dirilttiği ruh manasına gelmektedir. Zira Allah, “İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı (Rûhan min emrinâ) vahyettik.”⁵⁹ ayetinde olduğu gibi Kur'ân'ı ruh olarak isimlendirmiş, bedenleri ruhla canlandırdığı gibi, kalplere de Kur'ân ile hayat vermiştir.

Mâtürîdî'nin bu açıklamaları, Hz. İsa'nın ölüleri mecazen dirilttiği, yani onları inkârdan hidayete ulaştırdığı anlamını da düşündürmektedir. Öte yandan Mâtürîdî, “rûhun minhu” ifadesinin, Allah'ın ona can vermesi ve onu ruh kılması; Allah'ın resulü olması; Allah'tan bir emir olması şeklinde de anlaşıldığını nakletmektedir.⁶⁰

Sonuç

Mâtürîdî'nin yorumları açısından bakıldığında Kur'ân'daki ruhla ilgili kavramların daha çok vahiyle ilgili olduğu görülmektedir. İnsanın mahiyetiyle, yani onun ruhuyla alâkalı olan ayetler ise, din ve felsefe geleneğinde oluşan ruh anlayışlarıyla pek örtüşmemektedir. Zira dinî literatürümüzdeki ruh anlayışlarında onun cisim, cevher veya araz olup olmadığı, bedenle birlikte yaratılıp yaratılmadığı ve onunla birlikte yok olup olmadığı gibi problemler tartışılmıştır.

Mâtürîdî'nin söz konusu ayetlere getirdiği yorumlar incelendiğinde ruhun can ve nefes gibi insana canlılık özelliği kazandıran nitelikleri üzerinde durduğu görülmektedir. Müellifin insanın ruhuyla ilgili görüşlerini tam olarak ortaya koyabilmek için

---

İsa Mesih sadece Allah'ın elçisi –O'nun Meryem'e ulaştırdığı vaadi(nin tahakkuku)- ve O'nun yarattığı bir can idi (kelimetuhû elğâhâ ilâ Meryem ve rûhun minhu). O halde Allah'a ve peygamberlerine inanın ve (Tanrı bir üçlüdür!” demeyin. Kendi iyiliğiniz için (bu iddiadan) vazgeçin. Allah, tek ilâhtır; çocuk sahibi olmaktan münezzehdir; göklerde ve yerde olan her şey O'na aittir ve hiç kimse Allah kadar güvene lâyıık değildir.” en-Nisâ 4/171.

⁵⁶ bk. Âl-i İmrân 3/47, 59.

⁵⁷ bk. Meryem 16/35.

⁵⁸ et-Tahrîm 66/12.

⁵⁹ eş-Şûrâ 42/52.

⁶⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, I, 530-531.

ise, nefis gibi insanı nitelendiren başka kavramlar hakkındaki yorumlarını bir bütün olarak ele almak daha isabetli gözükmektedir.

Sonuç olarak Mâtürîdî'nin Kur'ân'da geçen ruhla ilgili kavramlara vahiy, Cebrail, melek, risâlet, kitap, Kur'ân, iman, rahmet, emir, nefes ve can gibi anlamlar verdiği anlaşılmaktadır.